

anterior sit sacramento, quod ex illo, dum actu conficitur, seu ex eo instanti, quo perfectus est, exurgit. Hinc fieri quidem nequit, ut habeatur contractus, quin per modum unius duo in aliquid consentiant, at nulla est repugnantia quod ex duobus contrahentibus alter, ob eius *incapacitatem*, sacramentum non recipiat, recipiat vero ille, qui ad sacramentum idoneus est. Quod pluribus exemplis illustrari posset, siquidem opus esset. Sic ex eadem humo eodemque humore, quibus plantae vivificantur, altera crescit et foecundatur, quia capax est, altera arescit, quia mortua est et infoecunda. Ex duobus quibus uno eodemque actu confertur absolutio, alter gratia vivificatur sacramentali, alter vero nequaquam, dispositionis eiusdem defectu; et ita porro.

Quum vero istae praecipue sint difficultates, quibus haec thesis urgetur, nec tamen eisdem quatiatur, iure colligimus, hanc ceu verioremi admitti posse.

Ast quid sentiendum de matrimonio eorum infidelium, ex quibus alter fit christianus et baptizatur, altero coniuge in infidelitate permanente; evadet ne ex parte conversi sacramentum eiusmodi coniugium? Resp. *Negative*, quia alioquin non posset ullo in casu dissociari; attamen certum est, quod si infidelis post aliquod tempus nolit amplius cum parte fidei sine iniuria Creatoris cohabitare, possit coniugium solvi, ita ut fidei novas valeat contrahere nuptias. Adeoque dispar est ratio inter eum, qui legitima interveniente dispensatione matrimonium contrahit cum infidei, et eum, qui ex infidelitate ad fidem convertitur. Illius enim coniugium est plane indissolubile, istius vero matrimonium dissolvi potest, adeoque nequit in isto sacramenti ratio agnosci. Verum haec clariora evadent ex iis, quae in insequenti articulo mox dicturi sumus.

ARTICULUS II. — Quaestio expenditur iuridica de potestate ecclesiastica in Matrimonia infidelium post unius vel utriusque coniugis conversionem, nec non in Matrimonia fidelium cum infidelibus.

Quemadmodum tripartita fuit quaestio theologica de natura matrimonii ante et post utriusque vel alterutrius infidelis coniugis baptismum, ita etiam erit tripartita quaestio iuridica quam modo subnectimus de Ecclesiae hac in re potestate ac legislatione.

Tria enim potissimum sunt, quae in materia, quam versamur, potissimum quaerenda videntur: scilicet quidnam Ecclesia vel statuerit vel declaraverit, aut saltem sua agendi ratione insinuet primo quidem relate ad solutionem coniugiorum, dum alter tantum ex infidelibus coniugibus convertitur; deinde relate ad ratihibitionem vel solutionem coniugiorum, quae cum aliquo impedimento in infidelitate contracta fuerant; denique relate ad dispensationem ab impedimento disparitatis cultus, quae fidei quandoque conceditur, ut matrimonium inire possit cum infidei.

Ad primum quod attinet, haud dissolvi infidelium coniugium per baptismi susceptionem ratum est apud omnes iuxta receptum illud iuris effatum: *Crimina in baptismo solvuntur non coniugia* (27), quod innititur Apostoli verbis: « Si quis frater uxorem habet infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam (28). » Ex quibus colligi facile potest habitationem fidei coniugis cum infidei post conversionem secluso periculo, licitam esse prout reipsa primis Ecclesiae seculis non modo licita, sed insuper necessaria quandoque fuit, quae postea in arbitrio fidei conversi relicta est, nec nisi cum Iudaeis in nonnullis regionibus fuit demum prohibita (29).

(27) Sic. in conc. Meldensi celebr. an. 845. cap. 1. habeturque cap. *Si quis*. 28. q. 2. et iterum. in cap. *Numquid* 28. q. 1. ex Innocentio I. ep. 22. et in cap. *Quanto de divortiis*; et cap. *Gaudemus* ex Innocentio III.

(28) I. Cor. VII. 12.

(29) Cf. Pontium op. cit. lib. VII. c. XLVIII. ubi de hoc argumento copiose agit.

Posse tamen coniugium dissolvi, cum alter convertitur, et coniux alter in sua permanet infidelitate, nec vult sine iniuria Creatoris cum parte fideli cohabitare, omnino certum est. Ast id non fit ex auctoritate Ecclesiae, quae non potest dissolvere, quod Deus coniunxit, neque ad id potestatem hanc a Deo est assecuta, sed immediate a Dei privilegio in fidei favorem, ut exponit cum communi theologorum Benedictus XIV. innixus illis Apostoli verbis 1. Cor. VII. 15. « Quod si infidelis discedit, discedat, non enim servituti subiectus est frater, aut soror in huiusmodi, in pacem autem vocavit nos Deus (30). »

Verum cum ex iure canonico constitutum sit, ut ante dissolutionem interpellatio fiat a parte fideli, num velit coniux infidelis ad Christi fidem converti, ac sine contumelia Creatoris secum cohabitare, hac interpellatione non interposita, nequit fidelis novas inire nuptias, prout episcopo hac de re sciscitanti responsum est a sac. congreg. concilii die 23. Ian. an. 1603. « Sacra congregatio censuit ita respondendum, *minime posse praedictos ad veram fidem conversos accipere alias fideles uxores, nisi prius constiterit utrum primae voluerint cum eis permanere vel non.* Quod si noluerint cohabitare, vel si voluerint, non tamen absque contumelia Creatoris, vel ut conversos ad mortale peccatum pertrahant, tunc posse alias

(30) De syn. lib. VI. c. IV. n. 5. et lib. XIII. cap. XXI. Atque hic animadvertere iuverit, tres casus esse in iure expressos, in quibus matrimonium infidelium dissolvitur, altero coniugum ad fidem christianam transeunte, primus est: si infidelis renuat habitare cum fideli converso, velitque discedere (excepto casu, quo quis utatur iure suo, nempe cum fidelis ante aut post conversionem adulterium commiserit). Qui primus casus habetur cap. *Simili modo*; cap. *Uxor* 28. q. 1. cap. *Quanto* et cap. *Gaudemus. De divortiis.* - Secundus casus est, si infidelis nolit cohabitare sine contumelia Creatoris, uti cum non audit nomen eius sine despectu, eius laudes prohibet, domesticos ad defectionem hortatur; habeturque in cit. cap. *Simili modo*; cap. *Quanto*; cap. *Gaudemus* et cap. *In fidelis*. Tertius est, si pertrahat ad peccatum mortale, prout pariter habetur in cit. cap. *Quanto*; cap. *Gaudemus*; cap. *Uxor* et cap. *Idololatria* nec non cap. *Non solum* 28. q. 1. Haec distinguenda erant, quia necesse haud est ad dissolutionem omnia simul concurrant, sed satis est ut unum alterumve ex his singillatim occurrat. Cf. Pontium lib. VII. cap. 48. n. 15.

» fideles accipere uxores. Si cohabitare absque Creatoris contumelia velint, et absque eo quod conversos ad mortale peccatum pertrahant, quamvis veram agnoscere fidem noluerint, non posse conversos alias fideles accipere uxores. Non sufficere ea, quae proponuntur, nempe loci distantiam, difficultatem, ac praesumptionem, *cum constare debeat de voluntate ipsarum uxorum infidelium (31).* »

Ast hac de re nec paucae nec leves difficultates abortae sunt, quas expendere libet, siquidem pro opportunitate casibus, qui identidem obvenire solent, solvendis inservient.

Etenim 1. non raro contingit, ut qui ex infidelitate ad veram fidem convertuntur, plures duxerint uxores, nec nisi uni post baptismum adhaerere possunt. Hinc quaesitum est quam ex illis debeant, aut possint retinere, quasque dimittere? Profecto si omnes uxores illae christianam fidem professae fuerint, vel se paratas offerant ad eam profitendam, qui conversus est debet primam in gentilitate ductam uxorem retinere; quia haec sola extitit legitima uxor, caeterae vero omnes illegitimae haberi debent. Nam iuxta divinam institutionem non nisi unus cum una permanere potest iuxta illud, *et erunt duo in carne una;* quo divino praecepto vel ipsi ethnici obligantur, multo vero magis, si polygamia vetita sit iure naturali, prout non pauci theologi sentiunt, quod nos suo loco expendemus. Itaque si prior uxor veram fidem amplexa sit, aut se ad illam amplectendam exhibeat, absque dubio haec retinenda erit (32).

Quod si prima converti nolit, reliquae autem, scilicet secunda, tertia, aut quarta, paratas se exhibeant ad veram profitendam fidem, quum omnes, ex dictis, illegitimae fuerint uxores, quumque difficile sit omnino Indos praesertim ad secundam potius quam ad aliam retinendam cogere, ne praepe- diretur ipsis aditus ad Ecclesiam, libertas hac in re Rom.

(31) Lib. 10. *Decretor.* pag. 55.

(32) Cf. S. Thom. in 4. Sentent. d. 59. qu. unica art. 3. ad 4. nec non Sanchez lib. II. disp. 75. n. 4. et 5. qui plures allegat pro hac sententia theologos.

pontificum providentia declarata est atque asserta. Nam S. Pius V. de Indis, penes quos frequentior eiusmodi casus viget, haec statuit : « Nos statui dictorum Indorum paterno affectu » benigne consulere, atque ipsos episcopos et ministros huius- » modi scrupulis eximere volentes, motu proprio, et ex certa » scientia ac de apostolicae potestatis plenitudine, ut Indi, » sicut praefertur, baptizati, et in futurum baptizandi, cum » uxore, quae cum ipsis fuerit baptizata, et baptizabitur, » remanere valeant, aliis dimissis, apostolica auctoritate, te- » nore praesentium, declaramus matrimonium huiusmodi inter » eos consistere (33). »

Huius indulti apostolici vi consequitur, non modo posse conversum hunc idololatram primam uxorem, quae converti non vult, dimittere, verum etiam ex pluribus antea ductis uxoribus, quae animo comparatae sint ad baptismum suscipiendum seligere posse quamcumque voluerit, seu eam, quam praeter caeteras diligit, sive secunda, sive tertia, aut quarta fuerit. Siquidem, prima dempta, quae sola vera ac legitima uxor extitit, reliquae omnes pari ratione sunt illegitimae, adeoque in conversi est facultate ex his illam eligere in uxorem, quam maluerit. Immo etiam, si nullam ex ipsis ducere vellet, posset aliam extraneam mulierem fidelem in matrimonium ducere, ut per se patet.

Cum vero supplicatum fuisset apud sac. congreg. supremae inquisitionis ab episcopo Quebecensi in America septentrionali ad barbarorum facilius promovendam conversionem, penes quos viget polygamia, ut venia daretur concedendi conversis se iungere cum qualibet uxore ex eis, quas antea duxerant, omissa obligatione retinendi primam, quam saepe declaratum est esse solam legitimam uxorem; res infecta cessit; seu potius temperamento quodam sac. congregatio usa est. Nam expendendum esse censuit num agatur de hominibus, qui in infidelitate verum matrimonium inire voluerint, et non potius de iis, qui vagantes assuetique mulierum contuberniis, mulieribus pluribus

(33) Apud Bened. XIV. *De synodo* lib. XIII. c. 21. n. 3.

se se coniungunt, veri nominis inire voluisse matrimonia non praesumuntur. In primo quidem casu, videlicet quando agitur de vero inito matrimonio, dubium esse non posse S. congregatio existimavit, infideles plures uxores habentes, post conversionem suam, debere primam uxorem retinere, si et ipsa baptismum suscipiat, vel saltem habitare cum illo assentiatur absque iniuria Creatoris. In altero autem casu, scilicet quando agitur de matrimoniis, de quibus serio dubitari possit utrum vera fuerint matrimonia, an contubernia tantummodo ex cupiditate cum mulieribus inita, sac. congregatio censuit infidelem, qui ad fidem convertitur, posse post conversionem suam eligere quamcumque velit ex mulieribus iam sibi coniunctis, modo et ea ad fidem catholicam convertatur, baptismum suscipiat, consensu ad matrimonium expresso per verba de praesenti, vel etiam posse matrimonium inire cum alia qualibet catholica muliere (34).

Insuper Gregorius XVI. ex suffragio eiusdem congreg. id ipsum probavit, renovato tamen consensu, si matrimonium in prima hypothesi (de prima vera uxore) contrahitur cum secunda vel tertia coniuge, addita facultate dispensandi ab interpellatione coniugis primae, quoties aut fieri reipsa nequeat, aut si fieret, nullius utilitatis fore reputetur iuxta ea, quae a sa. me. Benedicti XIV. lib. XIII. De synodo dioecessana cap. XXI. traditur.

Insuper cum matrimonium non dissolvatur in actu ipsius conversionis, aut susceptionis baptismi, ut nonnulli perperam autumarunt (35), sed tantum cum fidelis ad secundas nuptias transit; exinde fit, ut si antequam conversus novas nuptias ineat prima uxor ad fidem convertatur, ipse teneatur illam, cum qua coniugium in infidelitate contraxerat retinere, quia adhuc perseverat, prout expresse declaravit Innocentius III. in cap. *Gaudemus* iniquens : « Quod si conversum ad fidem et illa con-

(34) 8. Iun. 1856.

(35) Inter quos Panormitanus, in cap. *Quanto*, Ostiensis in idem cap., Richardus in 4. d. 39. art. 2. in solut. ad dubiam 2. S. Antoninus 5. q. tit. 2. c. 6.

» versa sequatur, antequam per causas praedictas legitimam ille
» ducat uxorem, eam recipere compellatur. »

Quod si infidelis conversus, qui novas intendit cum fidei nuptias inire, nequeat prout a iure praescribitur, interpellare coniugem infidelem utrum velit secum habitare, et quidem sine Creatoris contumelia ac Dei offensa, eo quod absens reperitur quacumque ex causa, aut quia ductus fuit in captivitatem, aut quia longum iter suscepit, ignoraturque ubi degat aut lateat, huic incommodo, quod non raro accidit etiam ab apostolica Sede provisum est. Nam Gregorius XIII. suis litteris occurrit, scribens: « Quoniam saepe contingit multos utriusque sexus infideles
» post contracta gentili ritu matrimonia ex Angola, Aethiopia,
» Brasilia, et aliis Indicis regionibus ab hostibus captos a propriis finibus, et propriis coniugibus in remotissimas regiones
» exterminari, adeo ut ipsi captivi, et qui in patria remanent, si
» postea ad fidem convertantur, coniuges infideles tam longo intervallo disiunctos, an sine contumelia Creatoris secum habitare
» velint, ut par est, monere nequeant, vel quia interdum ad
» hostiles ac barbaras provincias ne nuntiis quidem accessus
» pateat, vel quia ignorant prorsus in quas regiones fuerint
» transacti, vel quia itineris longitudo magnam afferat difficultatem; idcirco nos attendentes huiusmodi connubia inter infideles contracta, vera quidem, non tamen adeo rata censi, ut necessitate suadente, dissolvi non possint, singulis dictorum
» locorum ordinariis et parochis et presbyteris societatis Iesu ad confessiones audiendas ab eiusdem societatis superioribus
» approbatis, et ad dictas regiones pro tempore missis, vel in illis admissis, concedimus facultatem dispensandi cum quibuscumque utriusque sexus christifidelibus incolis dictarum
» regionum, et serius ad fidem conversis, qui ante baptismum
» matrimonia contraxerant, vel eorum quilibet, etiam supersite coniuge infideli, et eius consensu minime requisito, responso non expectato, matrimonium cum quovis fidei, alias
» tamen rite contrahere, ei in eis postea carnali copula consummatis, quoad vixerint remanere licite valeant, dummodo con-

» stet, etiam summarie et extraiudicialiter coniugem absentem moneri legitime non posse, aut maritum intra tempus eidem monitioni praefixum suam voluntatem non significasse. Quae quidem
» matrimonia, etiamsi postea innotuerit coniuges priores infideles suam voluntatem iuste impeditos declarare non potuisse, et ad
» fidem etiam tempore transacti secundi matrimonii conversos fuisse, nihilominus rescindi nunquam debere, sed valida et
» firma esse (36). »

Ex quibus litteris aliqui intulerunt, eiusmodi dispensationem seu indultum fieri Rom. pontificum auctoritate, eoque coniugium in infidelitate contractum dissolvi, ast perperam: ut enim animadvertit Benedictus XIV. hisce in rerum adiunctis summus pontifex non se gerit, nisi uti divini iuris interpretem, qui discernit, in fidei favorem Deum eiusmodi coniugium dissolvere. Alii tamen huic doctrinae Benedicti XIV. refragantur, ac primae sententiae adhaerent, eo quod Rom. pontifex reipsa dissolvat auctoritate sibi divinitus tradita eiusmodi conjugia, nec se tanquam merum interpretem gerat divini iuris (37).

Huic Gregoriano Brevi innixa synodus vicariatus Sutchuensis habita in districtu civitatis Teong King Tcheou imperii Sinensis an. 1803, cuiusque acta probata sunt a sac. congreg. de propaganda fide, haec ad praxim adnotavit. « Noverint missionarii,
» quibus concessa est facultas dispensandi ab interpellatione, ea non uti nisi ad normam Brevis Gregorii XIII.; scilicet ut non
» dispensetur, nisi quando fidelis coniugem infidelem absentem, an sine contumelia Creatoris secum habitare velit, ut par est,
» monere nequit, vel quia interdum ad hostiles et barbaras provincias ne nunciis quidem accessus pateat; vel quia prorsus
» ignoretur, in quas regiones fuerit transactus; vel quia itineris longitudo magnam affert difficultatem; et praeterea rarissime
» et in casu urgentis necessitatis. Extra hos casus omnino fieri debet interpellatio, etiamsi inutilis aut periculosa videatur, si fidelis velit ad alias nuptias transire; nec ab ea dispensari potest,

(36) Apud Pontium loc. cit. n. 23.

(37) Cf. *De synodo* loc. cit. n. 6 seqq.

» sive timeatur, ne infidelis interpellatus, sicut prima vice uxorem
 » vendidit, eandem recuperatam iterum vendat; sive praesuma-
 » tur cum fundamento, vel ex dissensionibus coniugum in prae-
 » cedenti cohabitatione, vel ex alia quavis circumstantia, partem
 » infidelem nolle redire. Quod si periculum adsit, ne facta inter-
 » pellatione, exinde oriatur molestia seu persecutio contra
 » christianos, huiusmodi casus deferatur ad vicarium apostolicum,
 » ut S. Sedes consulatur, prout responsum est in congregatione
 » S. officii an. 1769. De duobus porro dumtaxat fieri debet in-
 » terpellatio nempe 1. num pars infidelis velit converti; 2. num
 » saltem velit cohabitare absque contumelia Creatoris.»

Advertant iidem missionarii, fidelem, cum quo dispensatur, non posse novum matrimonium inire, nisi cum fidele baptizata minime vero catechumena (38). Praeterea adhuc diligenter observent, quod in unoquoque illorum casuum, in quibus necessarium iudicabunt dispensare ab interpellatione, non sufficiat, ut omnino sint persuasi de impossibilitate, aut difficultate illam exequendi, sed oportebit, ut faciant processum summarium et scriptum, quo pro omni tempore futuro appareat, vel ex eo, quod interpellatus non respondet, aut quia ignoratur ubi sit, aut quia dedit argumentum reipsa aperti sui dissensus; aut quia tandem in tanta est distantia, ut interpellatio ad illum pervenire nequeat, aut saltem res est multum difficilis; iste enim praevius processus summarium nascitur ex litteris et spiritu Brevis Gregoriani.

Quamvis in folio facultatum, quae missionariis conceduntur, sequens facultas legatur. « Dispensandi cum gentilibus et infide-
 » libus plures uxores habentibus, ut post conversionem et
 » baptismum, quam ex illis maluerint, si etiam illa fidelis fiat,
 » retinere possint, nisi prima voluerit converti (39). Nihilomi-

(38) Et vero sic decisum fuit a sac. congreg. de propag. fide in responsione data dubio proposito a D. Ghislein missionario Pekini, nimirum: « Num verba d. Pauli I. Cor. c. 7. v. 15. *Quod si infidelis discedit, discedat*, ita intelligenda » etiam sint de catechumenis, seu potius, utrum Titius catechumenus possit du-
 » cere Bertham catechumenam, et a suo marito infideli propter religionem re-
 » pudiatam? » Resp. 16. Ianuar. 1685. « Verba illa sancti Pauli non esse intelli-
 » genda de catechumenis, sed de baptizatis tantum. »

(39) Immo iamdiu constituerat Paulus III. 1. Iunii 1537. in Bulla *Altitudo*,

» nus eorum conscientia oneratur, qui uti non debent tali fa-
 » cultate, nisi ad normam supradicti Brevis Gregoriani, scilicet
 » ut non dispensetur ab interpellatione primae uxoris, nisi in
 » casibus in Brevis expressis: sufficit autem, ut interpelletur, si
 » velit converti (40). »

Facile est colligere ex huius synodi actis, quod huiusmodi dispensationes Rom. pontificum Pii V. et Gregorii XIII. quamvis spectata in stricto iure dispensationum natura extendi nequeant in paritate, aut etiam identitate casuum ad alias gentes praeter illas, in quarum favorem datae sunt, tamen istae, quae in favorem Indorum, Angolae, Æthiopiae et Brasiliae fuerunt concessae (41), extensae etiam sint ad missiones Sinici imperii (42).

Verum sciscitari quis posset: in illis omnibus regionibus, in quarum gratiam apostolica privilegia data sunt, quid facto opus sit, si interposita interpellatione, infidelis nihil respondeat? Poterit ne conversus novas cum fidele iungere nuptias? Negari haud posse videtur, ratione habita iuris communis, iuxta quod ille, qui interpellatus non respondet, perinde est ac si declararet nolle cohabitare (43).

Sed quid, si infidelis converti quidem renuat, consentiat tamen cohabitare sine contumelia Creatoris? Non desunt qui affirmant etiam hoc in casu posse dissolvi coniugium; quia quamvis promittat se velle cohabitare absque Creatoris iniuria, tamen id plerumque praestare impossibile est; nam pravo suo

edicens: « Qui ante conversionem plures habebant uxores *et non recordantur*
 » quam primo acceperint, cum veniunt ad fidem, unam ex illis accipiant, quam
 » voluerint, et cum ea matrimonium contrahant per verba de praesenti. »

(40) Cap. X. n. 8. Romae 1822.

(41) Sane Benedictus XIV. *De synodo* lib. VIII. cap. XXI. §. 6. scribit:
 « Duae illae constitutiones S. Pii V. et Gregorii XIII. certas quasdam regiones
 » tantummodo complectuntur, neque... extendi possunt ad alias, quantumvis
 » rationis ac circumstantiarum paritas, aut identitas id suadere videatur. »

(42) Ut patet ex ipsa synodi Sutchuensi.

(43) Cf. Verricelli op. *De apostolicis missionibus* loc. cit. dub. XVI. n. 187. ubi plures pro hac sententia allegat auctores.

exemplo filios ac familiam pervertet; quare idem est nolle converti ac velle discedere (44). Id forte admitti posset illis in regionibus, in quibus lege ecclesiastica cohabitatio fidelis cum infideli interdicta est; infidelis enim, qui eam legem novit, et nihilominus converti renuit, perinde est ac si declaret se discedere velle. Quo in casu posset fidelis ad nova vota transire, prout nonnulli sentiunt (45). Ast absolute id admitti non posse videtur: si enim res ita se haberet, quorsum in iure canonico tot appositae clausulae fuissent, si illis attendendum minime foret (46)?

Dicendum potius divinum privilegium de dissolutione coniugii in fidei favorem reviviscere, cum ab initio quidem infidelis assentit pacifice cum fidei coniuge habitare, ac sine Creatoris

(44) Ita ex S. Augustino, ut ipsi affirmant, lib. I. *De adulterin. coniugiis* c. XIX. Sanchez lib. VII. disp. 74. n. 9. Henriquez lib. II. cap. 8. alique colligunt.

(45) Scilicet Sotus in 4. d. 59. q. un. art. 4. Sanchez loc. cit. Comitulus lib. I. cap. 124. n. 6. Cornel. a Lapide in I. Cor. VII. n. 175. Verricelli loc. cit. n. 185.

(46) Sic enim in cap. *Quanto. De divortiiis* statuitur: « Si alter infidelium » coniugum ad fidem catholicam convertatur, alter vero vel nullo modo, vel » *non sine blasphemia divini nominis*, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum ei cohabitare noluerit; qui relinquatur, ad secunda, si voluerit, vota » transibit » Ita etiam in cap. *Gaudemus*. Vidimusque id expresse declaratum a sac. congreg. concilii, et a constitution. pontificiis.

Caeterum controversia pendet ab intelligentia verborum S. Pauli *Si discedit discedat*, quae alii intelligunt de *consilio* cum S. Augustino I. c. alii de *praeecepto*. Sed istud sive consilium sive praeeceptum perdurat ne, an vero cessavit? Iuxta Sanchez I. c. Pontium lib. VII. c. 48. Clericatum decis XI. cessavit ob diversitatem temporum ac circumstantiarum, ut ait S. Th. suppl. q. 90. al. 59. art. 5. ad 2. « Sed nunc pari passu, scribit, ambulant utrique gentiles et Iudaei, » quia utrique obstinati sunt; et ideo nisi uxor infidelis converti velit, non » permittitur ei cohabitare, sive sit gentilis, sive Iudaea. » Cf. etiam q. 140. art. 5. ad 5.

Contra vero alii contendunt adhuc perdurare, inter quos Lauraea *De indissolub. matrim.* disp. XVI. art. II. scribens: « Antiquis temporibus usque ad » sec. XII. id fuit in Ecclesia servatum, ergo id etiam nunc observandum. » Neque alius Paulus, neque alius pontifex id revocavit; igitur cum maneat » *lex*, in suo robore absolute est observanda. » Sane Innoc. III. cap. *Gaudemus*. « Fideles, ait, huiusmodi matrimonialiter copulati *libere possunt et licite* » *permanere.* »

iniuria, post vero aliquod brevius aut longius tempus iurgia ob christianae religionis professionem movet, atque impedire adnititur fidelem coniugem, ne libere ad eiusdem religionis praescriptum vivat; aliaque his similia peragit, quae cum religione christiana consistere nequeunt. Cum his in adiunctis reipsa patefaciat infidelis, se nolle sine iniuria christiani nominis cum fidei cohabitare, fidelis poterit iure suo uti (47).

Multo vero minus potest fidelis conversus discedere a coniuge infideli ac novas inire nuptias, cum affulget spes conversionis coniugis huius infidelis, prout in concilio Limano a Sixto V. probato constitutum est his verbis: « Si infidelis spem suae » conversionis ostendat, christianus nullo modo ad alias nuptias » transeat, quemadmodum sacris canonibus est definitum; sed » coniugis lucrum in Christo expectet; si vero differat conversio- » nem suam, neque tamen baptizatae coniugi perniciosus existat, » avertendo a fide, aut ad peccatum mortale pertrahendo, (caete-

(47) Atque ita decretum est in congreg. S. off. ad quam delatus est casus insequens ex Coccinensi missione an. 1759. die 1. Aug. sub Clemente XIII. « Saepe contingit, ut ex duobus infidelibus alter convertatur ad fidem, alter » converti quidem nolit, consentiat tamen cohabitare cum fidei sine contumelia » Creatoris... Quare fidelis infidelem non dimittit, sed cohabitare pergunt ut » coniuges, idque *ad aliquos etiam annos: ad postea infidelis mutata voluntate,* » non solum converti non vult, sed *tentat fidelem, vel discedit, imo ad alias » nuptias transit.* »

Quaeritur 1. An in hoc casu possit etiam fidelis derelictus discedere, et ad alias nuptias transire?

Resp. Ad 1. In casu de quo agitur, *affirmative.*

Deinde proponuntur etiam alia dubia, ut sequitur:

2. An hoc privilegium solum locum habeat, quando infidelis discedit odio fidei; an etiam quando discedit propter discordias, vel aliam causam a fide diversam?

3. Num possit fidelis transire ad alias nuptias, quando infidelis quacumque de causa ab eo discessit, nec sciri possit, vivat adhuc necne?

4. An fidelis, qui ex dispensatione valide contraxit matrimonium cum infideli transire possit ad alias nuptias, si infidelis discedat, vel cohabitare nolit, vel eam pertrahat ad mortale peccatum?

5. An aliquo et quanto tempore possit fidelis post conversionem cohabitare cum infideli, quin privetur potestate transeundi ab alias nuptias? — Resp.

» rum cum id fit, sacri canones eos necessario separandos esse
 » volunt et christiano novi coniugii potestatem, tribuunt,) tunc
 » et expectandum adhuc per semestre tempus, et assidue interim
 » de sua conversione admonendum. Transacto sex mensium
 » spatio, res ad episcopum deferatur, qui perspecta bene causa
 » infidelis, declarat fidei copiam esse aliud matrimonium
 » ineundi, propter fidei aut charitatis scandalum quod patitur;
 » quod si nullum esse periculum in cohabitatione viderit, iubeat
 » expectare infidelem, aut etiam consulat, si prodesse intel-
 » ligat. »

Adeo autem firmiter apostolica Sedes institit necessitati facien-
 dae interpellationis, num pars infidelis consentiat sine iniuria
 Creatoris cum parte fidei cohabitare, ut nullo unquam in casu,
 cum fieri posset, praetermitti eam indulserit, ut patet ex solu-
 tione ad insequentia dubia sac. congregationi a propagando
 christiano nomine nuncupatae proposita. Siquidem :

Ad 2. Cum militet ex parte coniugis conversi favor fidei, eo potest uti,
 quacumque ex causa, dummodo iusta sit, nimirum non dederit iustum ac ra-
 tionabile motivum alteri coniugi discedendi.

Ad 5. Remittendam esse interpellationem, qua intimetur coniugi infideli,
 an velit converti, a qua interpellatione apostolica Sedes iustis de causis
 dispensat.

Ad 4. Si fidei, praevia dispensatione, contraxit matrimonium cum infi-
 deli, censetur illud contraxisse cum explicita conditione : dummodo nimirum
 infidelis secum cohabitare velit absque contumelia Creatoris : quare si infidelis
 non servet supradictam conditionem, adhibenda sunt iuris remedia, ad hoc, ut
 eam servet ; alias separari debent quoad torum et cohabitationem, non tamen
 quoad vinculum ; quocirca in casu de quo agitur, coniuge infideli superstate,
 non poterit ad alia vota transire.

Ad 5. Conversus ad fidem, in ipso conversionis momento non intelligitur
 solutus a vinculo matrimonii cum infideli adhuc superstate contracti. Sed tunc
 acquirit tantummodo ius transeundi ad alias nuptias cum coniuge tamen fidei,
 idque si coniux infidelis renuat post interpellationem converti. Caeterum tunc
 solum coniugii vinculum dissolvitur, quando coniux conversus transit cum ef-
 fectu ad alias nuptias. Si gentilis conversus ante susceptionem baptismi habe-
 bit plures uxores, et prima recuset amplecti fidem, tunc legitime potest quam-
 libet ex illis retinere, dummodo fidei fiat. Sed in hoc casu contrahentes
 mutuum consensum coram parocho et testibus renovare debent.

Haec volui adtexere ob argumenti nexum, et ad eius plenorem cognitionem.

1. Dubium excitatum est : utrum ad effectum matrimonii
 dissolvendi iuxta privilegium in favorem fidei a Christo Domino
 concessum, et ab Apostolo promulgatum, interpellatio partis
 in infidelitate permanentis sit de iure divino, atque adeo neces-
 saria, ut ea neglecta, nullus plane habeatur matrimonii dissol-
 vendi locus? An solum pertineat ad formam iudicalem, nec
 requiratur, nisi ut dissolutio *licite* fiat, praesertim cum aliunde
 constet indicis moraliter certis, alterum coniugum nec fidem
 amplecti, nec sine contumelia Creatoris velle cohabitare?

Cui dubio respondit sac. congregatio, non esse locum disso-
 lutioni matrimonii in infidelitate contracti in casu, de quo agi-
 tur, *nisi interpellatione praemissa*, aut nisi obtenta legitimis
 ex causis, super interpellatione apostolica dispensatione.

2. Num sola de religione amplectenda sufficiat interrogatio :
utrum scilicet pars in infidelitate remanens velit converti necne?
 Quod Thomae Sanchez auctoritate freti existimant aliqui ex
 missionariis ; an potius interpellatio : *Utrum saltem pars in in-*
fidelitate perseverans absque Creatoris contumelia cohabitare
consentiat, sit quoque essentialis, et absolute requisita, ita ut
 illa praetermissa, non solum *non licite*, sed etiam *non valide*
 matrimonium dissolvi queat?

Resp. Interpellandum esse coniugem infidelem non solum an
 converti velit, sed etiam casu, quo nolit converti, an velit cum
 coniuge fidei cohabitare sine contumelia Creatoris, iuxta dis-
 positionem Innocentii III. cap. *Quanto. De divortis*.

3. Utrum solemnis uxoris expulsio a marito facta, videlicet
 dando libellum repudii coram pagi primoribus iuxta leges regni,
 possit interpellationis locum tenere, et pro ea reputari, cum cer-
 tissime constet de istius mariti voluntate, illum nempe praefa-
 tam mulierem nullo modo in posterum uxorem velle habere?
 An potius, nulla repudii habita ratione, in iis etiam circums-
 tantibus duplex in iure praescripta ad validitatem matrimonii
 requiratur interpellatio?

Resp. Faciendam esse interpellationem, etiam in casu de
 quo agitur, si fieri potest : aut recurrendum esse ad Sedem apo-
 stolicam pro obtinenda dispensatione.

4. Quomodo se gerere debeat missionarius erga mulierem infidelem, absque ulla adulterii causa a suo marito etiam infideli repudiatam, qui aliam duxit, cum illa postulat baptizari, et est suspicio, an sit animo parata ad revertendum ad suum maritum, si forte postea revocet, et sine contumelia Creatoris cohabitare consentiat? Debetne illam de hac re prius interrogare, atque interea baptismum differre, donec melius sit disposita, etiam cum periculo moriendi absque baptismo? Quid autem si consentiat, sed dumtaxat cum hac conditione, quando nimirum expulsa fuerit concubina?

Resp. Nihil obstare quominus mulieri, de qua in casu, modo aliunde sit sufficienter instructa, baptisma conferatur.

5. Cum adulterium causam praebeat coniugibus infidelibus, sicut et christianis, divortium perpetuum celebrandi, ita ut parti innocenti omnino sit integrum, cum sacro fonte abluta fuerit, aut seculo nuncium remittere, aut in statu viduitatis vitam transigere, licet pars altera reconciliari velit, et sine contumelia Creatoris cohabitare?

Resp. Coniugem ad fidem conversam et baptizatam posse facere divortium, quoad torum, a coniuge infideli ob adulterium ab eo commissum, quamvis iste veniam petat, et velit cohabitare sine contumelia Creatoris (48).

Quandoquidem vero in postremo dubio actum est de adulterio, iuverit adtexere, quae circa adulterii casus, propositae sunt quaestiones, solutionesque addere, quae a sac. congregationibus prodierunt.

Supremae SS. inquisitionis congregationi propositum fuit dubium, ut paulo ante vidimus, de infideli, « qui fidelem coniugem non dimittit, sed cohabitare pergit: at coniux sine contu-

(48) Die 5. Mart. 1816. pro vicariatu apostolico Tunchini occidentalis. Ex responsione ad 5. dubium patet non recte sensisse nonnullos, qui existimarunt, hoc in casu posse dissolvi ex parte fidei coniugium quoad vinculum, innixi illi principio generali Gregorii III. cap. *Pervenit 2. de iureiurando, ut frangenti fidem fides frangatur eidem*. Siquidem perperam ab ipsis huic casui principium istud applicatum fuit.

» melia Creatoris, imo cum spe conversionis, idque ad longum
» tempus... Sed postea, mutata voluntate, infidelis discedit, sive
» odio fidei, sive *alia de causa*. Hac posita facti specie, quaere-
» batur, an in casu discessus *in odium fidei* maneret integrum
» ius parti fidei utendi privilegio fidei, non obstante pacifica infi-
» delis cohabitatione post alterius partis conversionem ad fidem
» christianam, ac responsum est: *affirmative*. Quaerebatur insu-
» per utrum parti fidei maneret pariter integrum privilegium
» fidei, etiamsi infidelis ab ea discederet ob alias causas ab eius
» conversione ac fide independentes; et *negative* responsum fuit,
» si pars fidelis post longum tempus pacificae cohabitationis
» post conversionem praebuit parti infideli iustam, et rationabi-
» lem discedendi causam, puta per adulterium; ob idque addi-
» tum fuit: *Dummodo pars fidelis iustum ac rationabile motivum*
» *non dederit discedendi* (49.) »

Viceversa in decreto sac. congreg. de propaganda fide actum fuit de casu, in quo adulterium a parte fidei perpetratum fuerit ante eius conversionem, repudio inde sequuto; quaesitum est, an pars iam adultera et repudiata, si postea christianam fidem amplexata fuisset, et pars infidelis cohabitare cum illa recusasset, uti posset privilegio fidei concesso, et ad alias nuptias transire? responsum fuit: *affirmative*; praemissa tantum interpellatione, utrum nec ne praecesserit sive adulterium, sive repudium, quia adulterii macula praecedens per conversionem et baptismum sublata censenda erat, et pars infidelis irrationabiliter et iniuste in suscepto consilio perseverabat, minime se parti fidei reconciliandi. Quare si in hoc casu, infidelis, accepta interpellatione, recipere partem, et habitare cum illa absque Creatoris iniuria recuset, iustum non est, ut ob irrationabilem hanc agendi rationem, pars fidelis in statu voluntariae continentiae cum peccandi periculo maneat (50).

Ex quibus duabus in specie contrariis resolutionibus patet,

(49) Die 1. Aug. 1759.

(50) 17. Ian. 1797.